

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธ
สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

MODEL OF BUDDHIST ETHICAL LEADERSHIP DEVELOPMENT FOR
ELEMENTARY SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER OFFICE OF
THE BASIC EDUCATION COMMISSION

ภิญโญ ทองมี

Pinyo Thongmee

สิน งามประโคน

Sin Ngamprakhon

สมศักดิ์ บุญปู

Somsak Boonpoo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

รัตนา ขุนพรหม

Rattana Kunprom

นักวิจัยอิสระ

Independent Researcher

E-mail: S499001@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบ

* Received 10 July 2019; Revised 19 August 2019; Accepted 20 August 2019

ผสมผสาน (Mixed - Methods Research) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ตั้งอยู่ในเขตตรวจราชการที่ 18 จำนวน 4,305 คน กำหนดตัวอย่างโดยการเปิดตาราง Yamane (1973) ได้จำนวน 366 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ชุด ก สอบถามผู้บริหารสถานศึกษา ชุด ข ครูวิชาการ และ ชุด ค กรรมการสถานศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและสนทนากลุ่ม (FGD) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องจำนวน 9 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารสถานศึกษามีระดับที่ปฏิบัติจริงเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรม เชิงพุทธระดับมาก คือ ด้านมัทวะ ด้านขันติ ด้านอวิหิงสา ด้านตปะ ด้านปริจจาคะ และด้านอภิกะธะ ระดับปานกลาง คือ ด้านศีล และ ระดับน้อย คือ ด้านอวิโรธนะ ด้านอาชชวะ และด้านทาน

2. การวิเคราะห์ระดับปฏิบัติจริงที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธเพื่อยกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีวิธีการพัฒนา ดังนี้ 1) ด้านอวิโรธนะ คือ วิธีการฝึกฝนตนเอง กิจกรรมพัฒนาจิตและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง วิธีการพัฒนา 2) ด้านอาชชวะ คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง กิจกรรมพัฒนาจิตและวิธีการฝึกฝนตนเอง และวิธีการพัฒนา และ 3) ด้านทาน คือ กิจกรรมพัฒนาจิต การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและวิธีการฝึกฝนตนเอง

3. การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งได้ผ่านการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนได้รูปแบบการพัฒนาฯ ฉบับสมบูรณ์

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, จริยธรรมเชิงพุทธ, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this study were: 1) to study the current conditions and problems of Buddhist leadership characteristics for Primary School Directors under Office of Basic Education Commission, 2) to develop and to suggest a model for leadership traits development of Buddhist leadership characteristics for Primary School Directors under Office of Basic Education Commission. The methodology of the study was mixed method research. Population includes elementary school administrators' academics and school board members under Office of The Basic Education Commission, located in the inspection area no 18 number 4305 people set the sample by opening the Yamane (1973) for 366 people. The use in the research is a set of questionnaires. A. inquire for the school administrator B.E. educational institution analyze data by using percentage analysis, average value, development of Model of Buddhist Ethical Leadership Development for Elementary School Administrators by struggling interview and group discussion (FGD) assess the suitability and feasibility of a number of qualified and relevant person 9 people.

The results were that:

1. the Buddhist leadership for School Directors rules which were classified into 3 groups, firstly, the 6 high Buddhist leadership for School Directors features which were: 1) Maddava (gentleness), Khanti (forbearance), Avihimsa (non-violence), Tapa (self-controlling), Pariccāga (altruism), and Akkodha (non-anger). Secondly, a medium Buddhist leadership for School Directors feature which was the Sīla (morality). The final group was the 3 low Buddhist leadership for School Directors features which were: 1) Avirodhana (uprightness), 2) Ājjava (honesty), and 3) Dāna (charity).

2. The nine in-depth interviews and focus groups in order to evaluate, the most appropriate a Buddhist Leadership Development Model for Primary

School Directors under Office of Basic Education Commission found that the 3 low Buddhist leadership for School Directors features which were: Avirodhana (uprightness), Ājjava (honesty), and Dāna (charity). Therefore, the model of Buddhist Leadership development methods of Primary School Directors under Office of Basic Education Commission was comprised of 3 steps which were: Avirodhana (uprightness) is practicing yourself in development mind activities and learning from practice, Ājjava (honesty) is being honest and sincere towards others by practicing yourself in development mind activities and learning from practice, and the Dāna (charity) is practicing yourself in development mind activities and learning from practice.

3. This research obtained the verify and evaluate the appropriateness and feasibility of the Buddhist Leadership Development completed model for Primary School Directors under Office of Basic Education Commission.

Keywords: Leadership, Buddhist ethical, Elementary School Administrators

บทนำ

ท่ามกลางสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันที่นับวันจะทวีความรุนแรงและรวดเร็วขึ้น องค์การส่วนใหญ่ต่างก็มองหาผู้บริหารที่มีความรอบรู้ในเชิงวิชาการและเชิงบริหารที่มีความสามารถในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ โดยมักจะละเลยเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญมากที่ผู้บริหารทุกคนควรจะต้องมีในสภาพสังคมไทยปัจจุบันเป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในทางเลือกระหว่างผู้หามีจริยธรรม (Ethics) กับผู้บริหารที่มีความสามารถ (Competent) ซึ่งคงไม่แปลกที่จะมีเสียงจากสังคมที่ต้องการได้ผู้บริหารที่มีคุณสมบัติทั้งสองประการ คือ ทั้งเก่งและดี (สิวลี ศิริไล, 2550) อย่างไรก็ตามในโลกแห่งความเป็นจริง มักจะไม่พบคุณสมบัติที่สมบูรณ์ดังกล่าวในผู้บริหารในทุกระดับ และยังพบอีกว่าผู้บริหารในปัจจุบันส่วนใหญ่ก็มีคุณสมบัติที่โดดเด่นด้านความสามารถด้านจริยธรรม ทั้งนี้เป็นเพราะความก้าวหน้าบนความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอันเนื่องมาจากความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร (IT society) ความเจริญก้าวหน้า

ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (S&T period) ค่านิยมแบบวัตถุนิยม (Materialism) หรือ แม้แต่กรณีการมีจุดมุ่งหมายชีวิตแบบสุขนิยมสุดโต่ง (hedonism) เป็นต้น การที่ผู้บริหารในปัจจุบันมีแนวโน้มหรือมีความโน้มเอียงของคุณสมบัติของผู้บริหารทางด้านความสามารถมากกว่าทางด้านจริยธรรมนั้น เกิดจากวิกฤติการณ์ทางสังคมที่เรียกว่าวิกฤติการณ์แห่งการอยู่ร่วมกัน อันสืบเนื่องมาจากการพัฒนาของโลกในปัจจุบันไม่ได้เอากการอยู่ร่วมกันเป็นที่ตั้ง แต่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ระบบจึงไปทำลายวิถีแห่งการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรมของมนุษยชาตินั่นเอง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ มีแนวทางที่สำคัญคือปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ส่วนในด้านการศึกษานั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2552) ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และเป้าหมายยุทธศาสตร์ประการหนึ่งของข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 คือ การให้คนไทยยุคใหม่มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทยมีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ในอดีตสังคมได้มองว่าผู้บริหารสถานศึกษามีปัญหาด้านจริยธรรมคือ ขาดความรับผิดชอบ ติดอบายมุข ชอบดื่มสุรา ขาดความเมตตาเห็นแก่ตัวและมีเรื่องชู้สาวเกิดขึ้นบ่อย (อรพินธ์ สฟโชคชัย, 2541) จากการศึกษาจากเอกสารพบว่ากรณีที่ผู้บริหารสถานศึกษาทำผิดมากที่สุดได้แก่ ทุจริตการประพฤติผิดระเบียบ กระทำผิดทางเพศ กรณีชู้สาว อนาคต และคอร์รัปชันในพัสดุก่อสร้าง (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2550) ส่วนหนึ่งก็ยังคงประพฤติปฏิบัติตนขาดศีลธรรมขาดคุณธรรมจริยธรรมไม่น้อยนับวันจะทวีจำนวนมากขึ้นพร้อมกับความเสื่อมโทรมในระดับที่สูงขึ้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาในปัจจุบันยังขาดมิติทางด้านคุณธรรมจริยธรรมอยู่มาก เนื่องจากบุคคลในสังคมมีการประพฤติปฏิบัติตนเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานที่สังคมวางไว้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะคุณธรรม จริยธรรมลดน้อยลงไปจากจิตใจ ทำให้เกิดปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมนานัปการ

สถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าเป็นความหวังของการเป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรมต่อครู นักเรียนและบุคคลอื่นในสังคม สอดคล้องกับคำกล่าวของ Thomas Sergiovanni ที่กล่าวว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะต้องมีข้อกำหนดที่เป็นพันธสัญญาร่วมกันของทุกคน โดยพันธสัญญาดังกล่าวเป็นแกนของค่านิยมสำคัญในโรงเรียน และสามารถใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานอ้างอิงในการตัดสินใจว่าพฤติกรรมหรือการกระทำใดของสมาชิกผิดถูกเหมาะสมหรือไม่ในเชิงจริยธรรม (Thomas, J. Sergiovanni, 1992) ผู้บริหารจึงมีบทบาทสำคัญยิ่ง ไม่เพียงแต่จัดทำข้อพันธสัญญาของโรงเรียน แต่ต้องให้การสนับสนุนอย่างแข็งขัน และให้มีผลนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างจริงจัง และเมื่อมีผู้ฝ่าฝืนต่อพันธสัญญาดังกล่าว ผู้นำต้องกล้าตัดสินใจใช้มาตรการเฉียบขาดต่อผู้นั้น แต่ที่สำคัญที่สุด (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550) คือ การประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้มีคุณธรรมแก่คนทั่วไปซึ่งการจัดการดังกล่าวจึงต้องเริ่มที่ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้กำหนดชะตากรรมทั้งของตัวผู้บริหารขององค์กร ถ้าองค์กรใด มีผู้บริหารที่เปี่ยมไปด้วยภาวะผู้นำ (Leadership) องค์กรนั้น ๆ ย่อมมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าการณั้กลับเป็นไปทางตรงข้าม องค์กรนั้น ๆ ก็ย่อมพบแต่ความล้มเหลว ผู้บริหารกับผู้นำก็คือคนคนเดียวกัน ทำหน้าที่เหมือนกัน (ว.วชิรเมธี, 2552)

ภาวะผู้นำของผู้บริหาร มีอิทธิพลในการที่จะจูงใจให้บุคลากรร่วมมือ ร่วมใจ กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรด้วยความเต็มใจ เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กรดำเนินไปอย่างราบรื่น และบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ จำเป็นจะต้องมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และจะต้องสร้างลักษณะความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นกับตัวเองภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดและเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับความสำเร็จในระยะยาวขององค์กร โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับความเป็นผู้นำทางการศึกษาและพัฒนาตนเอง พระพุทธองค์ทรงวางระบบการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ โดยใช้หลักไตรสิกขา หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์มีปรากฏพระสูตรต่าง ๆ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก เช่น อคคัญสูตร เป็นต้น หลักธรรมที่แสดงถึงภาวะผู้นำมีปรากฏในพระสูตรอื่น ๆ เช่น ลักษณะสูตร สปัริสสูตรรวมถึงทศพิธราชธรรม 10 ประการ (ไพโรจน์ พรหมมีเนตร, 2552)

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่ศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น

พื้นฐาน เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีคุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed - Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ตั้งอยู่ในเขตตรวจราชการที่ 18 (กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานี) จำนวนรวมทั้งสิ้น 4,305 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี 2560) กำหนดตัวอย่างโดยการเปิดตาราง Yamane (1973) ได้ตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 366 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชุด ก (สำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษา) ชุด ข (สำหรับครูวิชาการ) และ ชุด ค (สำหรับประธานคณะกรรมการสถานศึกษา) แปลความหมายมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับตามแบบ ลิเคิร์ต (Likert Five Rating Scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2535) เก็บข้อมูลโดยจัดส่งทางไปรษณีย์และด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมที่ปฏิบัติจริงแบบมาตราส่วนประมาณค่าใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แปลผลของค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ในส่วนพฤติกรรมที่ปฏิบัติจริง

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ตามหลักทศพิธราชธรรม สามารถจำแนกได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนระดับที่ปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทศพิธราชธรรม

ข้อที่	ด้าน	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติจริง	ลำดับที่
1	ทาน (การให้)	2.02	0.54	น้อย	8
2	ศีล (การประพฤติอยู่ในศีลธรรมและกฎเกณฑ์)	2.94	0.50	ปานกลาง	7
3	บริจาค (การเสียสละเพื่อส่วนรวม)	3.33	0.48	มาก	5
4	อาชชวะ (ความเป็นผู้ตรง)	1.92	0.52	น้อย	9
5	มัททวะ (ความสุภาพอ่อนโยน)	3.95	0.56	มาก	1
6	ตปะ (ความเพียร)	3.35	0.54	มาก	4
7	อักโกธะ (ความไม่โกรธ)	3.22	0.55	มาก	6
8	อวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน)	3.39	0.39	มาก	3
9	ขันติ (ความอดทน)	3.90	0.50	มาก	2
10	อวิโรธนะ (ความยุติธรรม)	1.84	0.43	น้อย	10
	รวมเฉลี่ย	2.99	0.16	ปานกลาง	

จากตารางที่ 1 แสดงว่าระดับที่ปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทศพิธราชธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระดับที่ปฏิบัติจริงอันดับมากที่สุดที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำรงรักษาไว้ คือ ด้านมัททวะ รองลงมาได้แก่ ด้านขันติ ส่วนที่ต้องนำไปสร้างรูปแบบในการพัฒนา คือ ด้านอวิโรธนะ อาชชวะ และทาน ซึ่งมีระดับการปฏิบัติจริงน้อย ตามลำดับ

2. การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา พบว่า การวิเคราะห์ระดับปฏิบัติจริงที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับน้อย มาพัฒนาเพื่อยกร่างรูปแบบการพัฒนา ซึ่งมีวิธีการพัฒนา ดังนี้

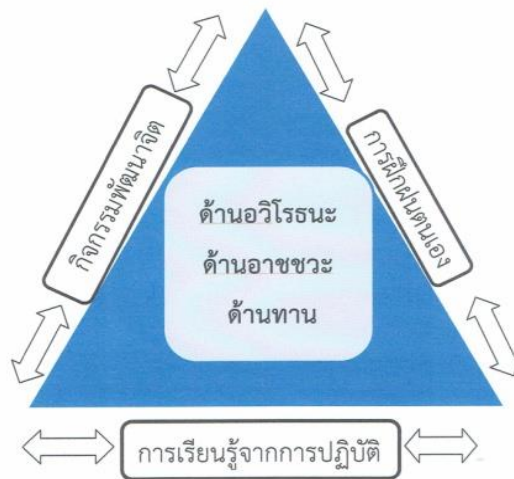

2.1 ด้านอวิโรธนะ คือ วิธีการฝึกฝนตนเอง กิจกรรมพัฒนาจิตและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

2.2 วิธีการพัฒนาด้านอาชวชะ คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง กิจกรรมพัฒนาจิตและวิธีการฝึกฝนตนเอง และ

2.3 วิธีการพัฒนาด้านทาน คือ กิจกรรมพัฒนาจิต การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และวิธีการฝึกฝนตนเอง และจากการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จะได้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา

3. การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้ผ่านการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ได้รูปแบบการพัฒนา ฉบับสมบูรณ์ ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งอธิบายรายละเอียด ดังนี้

1. กิจกรรมพัฒนาจิต (Mind Development Action) เป็นการฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และความมีพลังของจิตใจ ให้มีความสงบเยือกเย็น เช่น การฝึกสมาธิ วิธีนี้จะทำให้ภาวะจิตเกิดความนิ่ง เมื่อพบเจอสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรคในการ

ดำเนินงาน ผู้ฝึกจะได้พิจารณาไตร่ตรองด้วยสติปัญญาเป็นอันดับแรก ไม่ใช่ใช้เพียงอารมณ์ แก้ไขปัญหา

2. การฝึกฝนตนเอง (Self-Training) เป็นการพัฒนาตนเองสู่ความสำเร็จในอนาคต การฝึกฝนตนเองเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของแต่ละบุคคล เหมาะกับสภาวะการณ์ของสังคมปัจจุบัน ความสำเร็จของผู้เรียนด้วยตนเอง มีเงื่อนไขและปัจจัยหลักอยู่ที่ตัวผู้ฝึกฝนหรือตัวผู้เรียนเองที่ต้องมีวินัย และความมุ่งมั่นที่จะฝึกฝนเรียนรู้ด้วยตนเอง การฝึกฝนตนเองโดยมากมักจะเริ่มต้นจากการเรียนรู้หรือการฝึกฝนตนเองในสิ่งที่ตัวเองรักและชอบก่อน ซึ่งเป็นสิ่งปลูกเร้าให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้

3. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) เป็นการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเหตุว่ามีได้มีการเรียนรู้เฉพาะแนวคิด ทฤษฎีอย่างเดียวแต่ยังเป็นการนำประเด็นปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาเข้าสู่กระบวนการคิด วิเคราะห์และปัญหาด้วย ซึ่งประโยชน์ที่ได้โดยตรงคือผู้เรียนมีความเข้าใจในแนวคิดนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งมากกว่าในตำราหรือจากผู้สอนเพียงด้านเดียว แต่ยังมี การได้สัมผัสใกล้ชิดกับสภาพความเป็นจริง

จากการประมวลองค์ความรู้วิธีการพัฒนาทั้ง 3 วิธี คือ กิจกรรมพัฒนาจิต การฝึกฝนตนเองและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปบูรณาการเป็นรูปแบบเพื่อใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อภิปรายผล

สภาพปัจจุบัน และปัญหา คุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถอภิปรายผล เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่ระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำมากที่สุดที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำรงรักษาไว้ คือ 1) ด้านมัทวะ เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษา

ส่วนใหญ่เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อยเข้าได้กับคนทุกชนชั้น พุดจาสุภาพ ไพเราะ ให้เกียรติกับบุคคลทั่วไป เพราะต้องพบปะ พูดคุยกับบุคคลทั่วไปอย่างหลากหลาย ทุกระดับ ต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย และเป็นบุคคลที่เป็นตัวอย่างแก่สังคม ดังนั้น ระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาจึงอยู่ในระดับมากเป็นอันดับสูงสุด 2) ด้านขั้นตอนการบริหารสถานศึกษาเป็นหัวหน้าสถานศึกษาต้องควบคุมดูแลผู้ใต้บังคับบัญชา นักเรียน กรรมการสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษอย่างหลากหลาย มาจากต่างถิ่นต่างที่ย่อมมีปัญหาอุปสรรคมากมายที่ต้องแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วง และภารกิจในหน้าที่การงานทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียนก็มากมายเช่นกันต้องมีความมานะ อดทนในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี 3) ด้านอภิวินัย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของทางราชการ การประพฤติปฏิบัติต่อบุคคล ต่อการทำงาน ต้องยึดหลักความถูกต้องตรงตามระเบียบ ไม่ใช่อำนาจหน้าที่ไปแสวงหาประโยชน์ส่วนตนหรือเอื้อประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ลุแก่อำนาจในการลงโทษหรือกลั่นแกล้งผู้อื่น แต่ถ้าผู้บริหารสถานศึกษากระทำการดังกล่าวก็จะเป็นผู้กระทำผิดเสียเอง 4) ด้าน ตปะ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องอยู่ร่วมกับบุคคลตั้งแต่ นักเรียน ครู ชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ มากมายทั้งภาครัฐและเอกชน ท่ามกลางการแข่งขันสูงในด้านคุณภาพการศึกษา ดังนั้นผู้บริหารต้องมีความกระตือรือร้น มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้านในการทำงาน มีจิตใจจดจ่อกับการทำงาน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้คุณภาพเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน 5) ด้านปรินิจจาคะ ผู้บริหารสถานศึกษาได้อุทิศเวลาในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของสถานศึกษาอย่างเต็มที่ มีการเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความรัก ความสามัคคี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้ร่วมงาน มีจิตสาธารณะ รวมถึงส่งเสริมและมีส่วนร่วมในกิจกรรม โครงการของชุมชนและสังคม การปฏิบัติดังกล่าวผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของหน่วยงานราชการและชุมชน และ 6) ด้านอภโกธะ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องอยู่ร่วมกับบุคคลหลายระดับต่างจิตต่างใจ การอยู่ร่วมกันย่อมมีปัญหาอุปสรรคต้องเป็นคนมีเหตุผล มีใจเป็นกลาง มีความสุขุมจิตใจเยือกเย็น มองโลกในแง่ดี ควบคุมอารมณ์ไม่ให้โกรธใช้เหตุผลในการตัดสินใจเพราะผู้บริหารต้องระมัดระวังและควบคุมอารมณ์ตน ถ้าใช้อารมณ์หรือใช้ความโกรธก็จะเกิดปัญหาและผลกระทบในการปฏิบัติงาน ในข้อ 2) ถึง ข้อ 6) นี้

ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ระดับดีอยู่แล้ว ดังนั้นระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาจึงอยู่ในระดับมากลดหลั่นลงมาตามลำดับ

2. กลุ่มที่ระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำปานกลาง คือ ด้านศีล ที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพุทธศาสนิกชนถือปฏิบัติศีล 5 เป็นกิจวัตรประจำวันอยู่แล้ว จึงไม่มีพบปัญหาในการถือศีลมากนัก อาจจะมีผู้บริหารสถานศึกษาส่วนน้อยที่ปฏิบัติศีลที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ จึงเป็นสาเหตุให้ระดับปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำปานกลาง

3. กลุ่มที่ระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำอยู่ในระดับน้อย คือ 1) ด้านอวิโรธนะ พบว่า ผู้บริหารปฏิบัติงานโดยยึดหลักความถูกต้องโดยไม่มีอคติต่อผู้ร่วมงาน ปฏิบัติงานโดยยึดหลักความถูกต้องถึงแม้จะไม่ถูกใจผู้ให้หรือผู้มีส่วนในการให้ผลประโยชน์แก่ตน ผู้บังคับบัญชา ผู้มีอิทธิพล ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมอยู่ในระดับปฏิบัติที่น้อยที่สุด อาจสืบเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่กลัวเกิดผลกระทบต่อความมั่นคงต่อหน้าที่การงานของตน กลัวถูกสั่งย้าย กลัวถูกร้องเรียน จึงปฏิบัติตนคล้อยตามผู้บังคับบัญชา ผู้มีอุปการคุณ หรือผู้มีอิทธิพลในชุมชน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าขาดความยุติธรรมหรือถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล ดังนั้นระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาจึงอยู่ในระดับน้อย 2) ด้านอาชชวะ ผู้บริหารสถานศึกษาบางครั้งการวินิจฉัยสั่งการ การมอบหมายงานเพื่อแก้ไขปัญหาหรือแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมีความจำเป็นจะต้องใช้ความเด็ดขาดในการแก้ไขปัญหา นั้น ๆ จึงไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความคิดเห็นหรือวิจารณ์ จึงทำให้ผู้ร่วมงานมองภาพผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้เผด็จการ ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมอยู่ในระดับปฏิบัติที่น้อย และ 3) ด้านทาน ผู้บริหารสถานศึกษามีภารกิจงานที่ต้องรับผิดชอบหลายด้าน จึงไม่มีเวลาให้แก่ผู้ร่วมงานในการเข้าพบและรับฟังปัญหาต่าง ๆ เท่าที่ควร รวมถึงไม่ค่อยมีเวลาให้ความช่วยเหลือในการทำงานหรือชี้แนวทางในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้ขาดขวัญ กำลังใจและการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงทำให้ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมอยู่ในระดับปฏิบัติที่น้อย

ดังนั้น ต้องนำคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรม ด้านอวิโรธนะ ด้านอาชชวะ และด้านทาน ของผู้บริหารสถานศึกษาไปสร้างรูปแบบในการพัฒนาซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับอุทัย โสวัณคัง ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ได้แก่ คุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรม ด้านทาน อักโกธะ อวิโรธนะ และอาชชวะและนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวด้วยแนวทางตามกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาที่มีรายละเอียดของสาระใน 4 ขั้นตอนคือ 1) แนวทางการประเมินความจำเป็นในการพัฒนา 2) แนวทางการออกแบบการพัฒนา ประกอบด้วย เนื้อหาสาระในหลักสูตร วิธีการพัฒนาการเตรียมความพร้อมและสร้างแรงจูงใจให้ผู้รับการพัฒนา การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณสมบัติของวิทยากรหรือผู้ดำเนินการพัฒนา และอุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นในการพัฒนา 3) แนวทางการดำเนินการพัฒนาประกอบด้วยกิจกรรมที่จำเป็นก่อนการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำ กิจกรรมที่จำเป็นระหว่างเข้ารับการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำ และกิจกรรมที่จำเป็นหลังเข้ารับการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำ และ 4) แนวทางการประเมินผลการพัฒนาประกอบด้วย การประเมินในระหว่างการพัฒนา และการประเมินและติดตามผลหลังการพัฒนา (อุทัย โสวัณคัง, 2553) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของวรภาส ประสมสุข ที่ได้วิจัยเรื่อง หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรมพบว่า หลักทศพิธราชธรรมนั้นมีความสอดคล้องกับหลักการบริหารการศึกษา โดยเฉพาะเรื่องการครองตนและครองคน นอกจากนี้ผลการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสนาโดยหลักทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาพบว่า คุณลักษณะที่จำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนาคือ ทาน อักโกธะ อวิโรธนะและอาชชวะ (วรภาส ประสมสุข, 2554) และสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศของ Karianne Kalshoven ได้วิจัยเกี่ยวกับผู้นำเชิงจริยธรรมส่วนใหญ่จะศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการเป็นผู้นำในลักษณะดังกล่าวมากกว่าการศึกษาที่ปัจจัยสาเหตุ ผู้วิจัยเรื่องนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาบุคลิกลักษณะของผู้นำซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญของพฤติกรรมของผู้นำเชิงจริยธรรม โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้นำและพฤติกรรมของผู้นำเชิงจริยธรรม โดยการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ดังนี้ 1) ผู้นำจะประเมินตนเองโดยใช้แบบวัดคุณลักษณะของผู้นำที่ประกอบด้วยปัจจัยด้านคุณลักษณะจำนวน 5 ด้าน 2) ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาประเมินพฤติกรรมของผู้นำในเชิงจริยธรรม การศึกษาส่วนที่ 1 ใช้แบบวัดความเป็นผู้นำเชิงจริยธรรมหลากหลายมิติ พบว่า องค์กรควรเลือกผู้นำที่มีความยุติธรรม กระจายอำนาจ และมีบทบาทที่ชัดเจน การเลือกและพัฒนาผู้บริหารที่มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมีจริยธรรมในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญเท่า ๆ กับการที่ปล่อยให้ผู้บริหารที่ไม่มีคุณธรรมสร้างความเสียหายและให้แก่องค์กรตลอดจนทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง (Karianne Kalshoven, 2010)

สรุป

การศึกษา “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” มีข้อสรุป ดังนี้

ผลจากการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกระบวนการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสนทนากลุ่มย่อยพบว่า ระดับที่ปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำมาก จำนวน 6 ด้าน คือ 1) ด้านมีทหวะ (ความสุภาพอ่อนโยน) 2) ด้านขันติ (ความอดทน) 3) ด้านอวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน) 4) ด้านตปะ (ความเพียร) 5) ด้านปริจาคะ (การเสียสละเพื่อส่วนรวม) 6) ด้านอักโกธะ (ความไม่โกรธ) ซึ่งเป็นคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำรงรักษาไว้ กลุ่มที่ 2 ระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำปานกลาง จำนวน 1 ด้านคือ ด้านศีล (การประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมและกฎเกณฑ์) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพุทธศาสนิกชนถือปฏิบัติศีล 5 เป็นกิจวัตรประจำวันอยู่แล้ว แต่ก็อาจจะมีผู้บริหารสถานศึกษาส่วนน้อยที่ปฏิบัติผิดศีลที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ และกลุ่มที่ 3 ระดับจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำน้อย จำนวน 3 ด้าน คือ 1) ด้านอวิโรธนะ (ความยุติธรรม) 2) ด้านอาชวะ (ความเป็นผู้ตรง) และ 3) ด้านทาน (การให้) ดังนั้น ต้องนำคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมทั้ง 3 ด้านไปสร้าง

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้เลือกวิธีการพัฒนาที่เหมาะสม 3 วิธีคือ วิธีการฝึกฝนตนเอง กิจกรรมพัฒนาจิต และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ทำการสนทนากลุ่ม (FGD) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่านได้ร่วมกันอภิปรายสรุปและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และทำการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินทั้ง 3 ด้าน ดังนั้นจึงสามารถนำรูปแบบที่ค้นพบจากการศึกษาไปใช้เพื่อเป็นรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีคุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. เชนโยบาย ตามแนวนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ว่า สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมของคน โดยนำสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา จากการวิจัยพบว่าระดับปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธ น้อยจำนวน 3 ด้าน คือ คือ ด้าน อวิโรธนะ (ความยุติธรรม) ด้านอาชวะ (ความเป็นผู้ตรง) ด้านทาน (การให้) ต้องได้รับการพัฒนาโดยใช้ รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารและพฤติกรรมผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของสถานศึกษา และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาข้าราชการครูหรือผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำผลวิจัยนี้ไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาข้าราชการครูหรือผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรม

2. เชนปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาควรตระหนักถึงคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมของผู้บริหารเพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ ควรมีการพัฒนาพฤติกรรมคุณลักษณะภาวะผู้นำ

ทางจริยธรรมให้สูงขึ้น และควรส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษานำคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมของผู้บริหารมาประยุกต์ใช้ในการประพฤติปฏิบัติตนและในการทำงาน

วิธีการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษานั้น วิธีที่มีความเหมาะสมทั้งการพัฒนาด้านทฤษฎีมี 3 วิธีคือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การฝึกฝนตนเองและกิจกรรมพัฒนาจิตนั้น สามารถพัฒนาวิธีใดก่อนหลังก็ได้ขึ้นอยู่กับบริบทสถานการณ์และความจำเป็น แต่ต้องคำนึงถึงสิ่งที่ได้รับด้านความรู้ วิธีการพัฒนา ผลจากการพัฒนา และจุดหมายปลายทางสุดท้ายคือให้เกิดความยั่งยืน คือเกิดจากจิตใจและปฏิบัติจนเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ดังตัวอย่างเช่น จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านทฤษฎี พบว่าให้เวลาแก่ผู้ร่วมงานในการเข้าพบและรับฟังปัญหาอยู่เสมอแม้จะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องงาน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือในการทำงานโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยแม้จะไม่ใชหน้าที่ของตนเองโดยตรงและให้โอกาสในการปรับปรุงข้อผิดพลาดอยู่เสมอ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมอยู่ในระดับปฏิบัติน้อยแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาขาดคุณลักษณะภาวะทางจริยธรรมด้านทฤษฎี แนวทางแก้ไขโดยการให้ผู้บริหารสถานศึกษารู้จักตนเองด้วยวิธีการพัฒนาจิต การฝึกฝนตนเองและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเพื่อนำสู่การพัฒนาตนเอง เช่น ฝึกการให้ทาน ฝึกการให้อภัย ฝึกการให้โอกาสกับบุคคลในการแก้ไขข้อผิดพลาด ผู้บริหารสถานศึกษาควรฝึกตนเองจนเป็นอุปนิสัยจนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

เอกสารอ้างอิง

- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). วิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- ไพโรจน์ พรหมมีเนตร. (2552). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ว.วชิรเมธี. (2552). ภาวะผู้นำ จาก เนลสัน มันเดลา ถึงโอบามาแห่งทำเนียบขาว. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิมุตตยาลัย.
- วรภาส ประสมสุข. (2554). หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). ข้อมูลเกี่ยวกับ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู วิชาการ และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานี). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2552). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2545. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิก.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2550). คุณธรรมนำความรู้ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: วี. ที.ซีคอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิง จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). เป้าหมายยุทธศาสตร์และตัวบ่งชี้การปฏิรูป การศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สิวลี ศิริไล. (2550). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความคิดการใช้เหตุผลและจริยธรรม. ใน เอกสาร ประกอบคำบรรยาย ณ มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา. มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership). วารสารดำรงรา ชานภาพ, 23(7), 57-62.
- อรพินธ์ สฟโชคชัย. (2541). สังคมเสถียรภาพและกลไกประชารัฐที่ดี (Good Government). ใน เอกสารรายงาน TDR ฉบับที่ 20 เดือนมกราคม 2541. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย.
- อุทัย โล้วมั่นคง. (2553). การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรม ตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Karianne Kalshoven. (2010). Ethical Leader Behavior and Big Five Factors of Personality. *Journal of Business Ethics*, 100(2), 349-366.

Thomas, J. Sergiovanni. (1992). *Moral Leadership : Getting to the Heart of School Leadership*. San Francisco: Jossey Bass.